

Literatūras ceļvedis

Nr. 2/2021

Marts

ISSN 2592-8392

"Literatūras ceļveža" marta numurs savus lasītājus sasniedz vienlaikus ar pavasara sajūtām un iekšēju pārliecību par drīzu pilnvērtīgākas un brīvākas ikdienas atgriešanos. Tīmekļa resursos veiktas izpētes dati liecina, ka, spītējot aizvadītajā gadā pasauli skārušajai krīzei grāmatniecības, izdevējdarbības un grāmatu tirdzniecības jomā, Latvijā, līdzīgi kā citviet Eiropā, bibliotēku apmeklētāju un grāmatu pircēju skaits kopumā nav mazinājies – ar izpratni un pacietību esam pārdzīvojuši pieejamības ierobežojumus gan grāmatu tirgotavās, gan bibliotēkās. Pateicoties bagātīgai personāla izdomai, smagākās krīzes brīžos bibliotēku un grāmatpircēju krājumi paši atraduši ceļu pie saviem lasītājiem. Arī 2021. gads nesolās būt iepriecinošs ne izdoto grāmatu nosaukumu skaita, ne tirāžu jomā. Par spīti visam, Latvijas izdevēji savus lasītājus turpina iepriecināt ar spilgtiem un lasītvertiem jaunumiem, daļu no kuriem aicinām iepazīt marta numura slejās. Arī šoreiz piedāvājam ieteicošus viedokļus par vairākiem izciliem jaunumiem gan daiļliteratūrā, gan nozaru literatūrā. Turklāt sagādājam, ka paši spilgtākie marta ieteikumu apkopojumā ir tieši rakstniecības debitanti. Jaunajā numurā vēlamies īpaši izcelt grāmatu, kura drusku pārsteidzoši, tomēr loģiski martā nokļuvusi Latvijas grāmatnīcu pirkta grāmatu topa līderos (šo sakritību nejauši atklājām mūsu izdevuma sagatavošanas beigu posmā) – Andra Kalnozola debijas romāns **"Kalendārs mani sauc"** – grāmata, kuru literatūras gardēžiem noteikti nevajadzētu palaist garām. Daudz labu jaunumu arī nozaru literatūrā. Kā piemērus vēlamies izcelt LNB zinātnisko rakstu 5. sējumu **"Dzejnieks un mākslinieks Karls Gothards Grass (1767–1814)"** un rakstu krājumu **"Lasīšanas pandēmija: esejas par lasīšanas vēsturi Latvijā"**. Ne vien mazāk zināmus un pārsteidzošus vēstures faktus, bet arī daudz patīkamu un pozitīvu emociju var smelties Maijas Miglas-Streičas biogrāfiskajā (arī debijas) romānā **"Matildes gadsimts"**. Vispārējam pozitīvismam – ieskats Laura Gundara aizkustinošajā bērnu grāmatā par meiteni Spindzeli un viņas vectēvu Vali (**"Valis ir atpakaļ"**). Ceļosim grāmatu pasaulē – ne vien notikumu, likteņu un ievērojamu personību dzīves stāstos, bet arī iedvesmojošos attēlos – vieglāk sagaidot brīdi, kad tiks saņemta atļauja ceļot reālajā telpā (**"500 ceļojumi visai dzīvei"**). Citējot kādu no šajā numurā iekļautajām anotācijām: "Iepriekš nebrīdinot, Covid-19 pandēmija apturēja pasauli un "iemeta" mūs virtuālajā telpā". Novēlam visiem "Literatūras ceļveža" lasītājiem, lai vienīgā turpmāk mūs ietekmējošā ir ne tā visiem apnikusī, bet tekstā jau minētā *lasīšanas pandēmija!*

Sagatavotāji:

LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas mācībspēki: nodaļas vadītāja, profesore Ieva Kalniņa, profesors Ojārs Lāms, vadošā pētniece Astra Spalvēna;

LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas Baltu filoloģijas maģistra studiju programmas studente Elīza Paula Graudiņa

LNB Pakalpojumu departamenta Humanitāro un sociālo zinātņu lasītavas nozaru informācijas ekspertes Astra Šmite un Zane Krūmiņa, nozaru galvenā bibliogrāfe Irēna Arne

LNB Komunikāciju departamenta izstāžu projektu vadītāja Anda Boluža

LNB Speciālo krājumu departamenta Mākslas un mūzikas centra Mākslas lasītavas galvenās bibliogrāfes Ingrida Peldekse un Līga Goldberga

LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra nozaru informācijas eksperte Elita Vīksna, projektu koordinatore Anda Saldovere, galvenā bibliotekāre Solvita Ozola

LNB bijusī darbiniece Vera Krīpere

Literatūras blogere Līva Alksne (<http://lalksne.blogspot.com>)

Atbildīgā par izdevumu: LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra projektu koordinatore Anda Saldovere

Korektore:

LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra galvenā bibliotekāre Māra Jēkabsons

Maketētāja:

Enija Lukumiete

Seko un dalies ar
#lnblv

Facebook.com/lnb.lv

Twitter.com/LNB_lv

Instagram.com/lnb.lv

© Latvijas Nacionālā

bibliotēka, 2018

Iesaka LNB speciālisti un nozaru eksperti

Elita Vīksna:

Lasīšanas pandēmija

Esejas par lasīšanas vēsturi Latvijā

The reading pandemic
Essays on the history of reading in Latvia

Lasīšanas pandēmija : esejas par lasīšanas vēsturi Latvijā = The reading pandemic : essays on the history of reading in Latvia. Sastādītāja Maija Treile. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2020. 190 lpp. ISBN 9789984850955.

Iepriekš nebrīdinot, Covid-19 pandēmija apturēja pasauli un "iemeta" mūs virtuālajā telpā. Vai tagad mēs lasām citādi? Vai esam mainījuši savus lasīšanas paradumus? [LNB speciālistu pavasārī veiktā aptauja](#) viennozīmīgu atbildi nesniedz – kaut gan objektīvi ir vērojama lasīšanas aktivitātes krišanās, lielākā daļa aptaujāto turpina lasīt grāmatas ierastajā ritmā vai pat intensīvāk. Atdzimušas priekšā lasīšanas tradīcijas – tādas kā Jaunā Rīgas teātra projekts "JRT lasa grāmatas mājās" un citas tai līdzīgas.

2021. gada sākumā LNB izdevusi rakstu krājumu par lasīšanas vēsturi Latvijā. Lielākā daļa no krājumā iekļautajām esejām ir publicētas literatūras un filozofijas žurnālā "Punctum" 2019. gadā, kad LNB atzīmēja savu simtgadi. Raksti tapuši ar Eiropas digitālās bibliotēkas "Europeana" projekta "Rakstpratības attīstība Eiropā" (*The Rise of Literacy in Europe*) un valsts pētījumu programmas projekta "Dokumentārā mantojuma izpētes nozīme, veidojot sinerģijas starp pētniecību un sabiedrību" atbalstu. Eseju autori ir pazīstami literatūrzinātnes un vēstures speciālisti no LNB, Latvijas Universitātes un Rīgas Stradiņa universitātes: Gustavs Strenga, Māra Grudule, Pauls Daija, Lilija Limane, Kristīne Zaļuma, Viesturs Zanders, Jana Dreimane, Ilva Skulte un Anda Baklāne. Izdevums ir nosacīti divvalodīgs – katrai esejai seko īss kopsavilkums angļu valodā. Aptverts laikposms no viduslaikiem līdz 21. gadsimtam. Lasīšanas fenomens aplūkots no dažādiem skatpunktiem: mēs iepazīstam gan viduslaiku Rīgas pilsoņu, gan Latvijas lauku vidusšķiras lasīšanas paradumus, vērojam bibliotēku telpu koncepcijas attīstības nianšes, redzam, kā vēstures gaitā mainās lasīšanas paradigma. Tekstu papildina fotoattēli monohronā krāsu gammā. Saistošs, izzinošs, pārdomas rosinošs izdevums ar bagātīgu, citur neatrodamu faktu materiālu. Noteikti vērts izlasīt. Līdzīgi kā pārējie LNB izdevumi, arī šis krājums iegādājams LNB Draugu telpā.

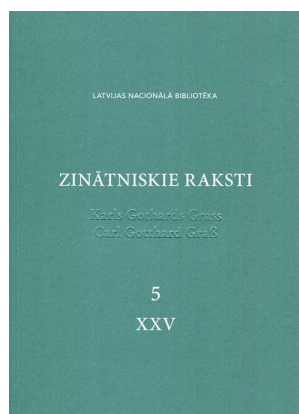
<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/tapis-rakstu-krajums-lasinasas-pandemija-esejas-par-lasinasas-vesturi-a391131>

<https://www.youtube.com/watch?v=8E42Simudh0>

Atslēgvārdi:

lasīšanas fenomens; lasīšanas vesture; lasīšanas psiholoģija

Astra Šmite:

Latvijas Nacionālā bibliotēka. Zinātniskie raksti. 5 (XXV). Dzejnieks un mākslinieks Karls Gothards Grass (1767–1814) : rakstu krājums. Galvenais redaktors Andris Vilks; sējuma redaktore Beata Paškevica; māksliniece Una Grants. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2020. 367 lpp. ISSN 1691-5941.

2020. gadā iznākušais LNB sagatavotais piektais (bet kopumā nu jau divdesmit piektais) zinātnisko rakstu sējums ne velti iekļauts "Zelta ābeles 2020" zinātniskās literatūras nominantu sarakstā. Grāmata ir gaumīgi noformēta, ērti pārlūkojama, ar bagātu un kvalitatīvu ilustrāciju klāstu. Sējums veltīts vācbaltu dzejniekam un māksliniekam Karlam Gothardam Grasam, kurš dzimis Vidzemē, Dzērbenes mācītāja ģimenē, bet miris Romā. Izdevumā apkopoti 2017. gada 21. un 22. septembra konferencē "Mākslinieks un rakstnieks Karls Gothards Grass Vidzemē un Eiropā" nolasītie referāti latviešu un vācu valodā. Kopumā zinātnisko rakstu krājums vēsta par 18. gadsimta Vidzemi, kura – kaut iekļauta Krievijas sastāvā – joprojām dzīvojuši Eiropas kultūras telpā. Eiropēiskais gars līdz ar apgaismības idejām nolasāms arī Grasa biogrāfijā. Viņš bija viens no pirmajiem, kas pameta nodrošinātu dzīvi, lai darītu to, kas viņam bija vistuvākais. Mani savaldzināja jau priekšvārda moto izmantotais Grasa citāts: "Dzērbene un Sicīlija, mūsu Augstais kalns un Etna ... sniedz man ziedus vienam vainagam". Tik neparastu salīdzinājumu līdz šim nebiju lasījusi un tas liecina, ka Grass ir Sicīlijas skaistuma apburts, bet vienlīdz augstu vērtē dzimtenes daili. Tie, kas vairāk interesējas par mākslu, iespējams, dos priekšroku Aijas Taimiņas stāstam par atribūcijas jautājumiem Johana Kristofa Broces krājumā "Monumente" vai Edvardas Šmites rakstam par Grasa "Pašportretu". Savukārt Edgara Ceskes referāts stāsta par Grasa "Sicīlijas ceļojuma piezīmēm" un sniedz ne tikai izvērstu piezīmju analīzi ar plašiem citātiem, bet ievada daļā piedāvā kodolīgu ieskatu tā laika ceļojumu literatūrā. Ceske atzīst, ka Grasa rakstītās ceļojumu piezīmes ir viens no spilgtākajiem romantisma laikmeta piemēriem. Kristīnes Zaļumas referāts par "Praviešu klubu" un bibliotēku kultūru Vidzemē stāsta, kā Liepas muižas īpašniece Ģertrūde Boije pulcēja ap sevi radošus literātus, viņu vidū arī Grasu. Rakstu krājumā ietvertas daudzas interesantas tēmas, kuras plašākai sabiedrībai bez šī izdevuma nebūtu pieejamas, jo tajā izmantoti dokumenti un rokraksti, kas vispirms bija atšifrējami. Tā kā krājums ir bilingvāls, lai to pilnībā novērtētu, nepieciešamas labas vācu valodas zināšanas. Tomēr gana bagāts ir latviešu valodā publicēto referātu saturs, un to autori saistošā, pat aizraujošā veidā stāsta par Grasu – dzejnieku un literātu, Grasu – mākslinieku, kā arī 18. gadsimta Vidzemi. Rakstu krājums sniedz apstiprinājumu tam, ka zinātniskie raksti nav garlaicīga, bet ārkārtīgi interesanta lasāmviela.

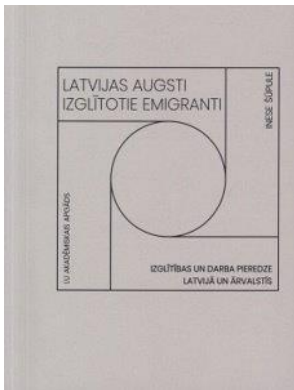
https://lnb.lv/sites/default/files/media/par-lnb/LNB_Zinatniskie_raksti_Nr_5_2020_saturs.pdf

<https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/kulturas-rondo/lnb-laidusi-klaja-karlam-gothardam-grasam-veltitu-rakstu-krājumu.a139967>

Atslēgvārdi:

Karls Gothards Grass; Latvijas vācbaltiešu autori un mākslinieki; Latvijas intelektuālā dzīve 18. gadsimtā; bibliotēku kultūra Vidzemē; Eiropas apceļošana 18. gadsimtā; Sicīlija

Irēna Arne:

Šūpule, Inese. Latvijas augsti izglītotie emigranti : izglītības un darba pieredze Latvijā un ārvalstīs. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2020. 206 lpp. ISBN 9789934185649.

Pēdējās desmitgadēs migrāciju Latvijā pētījuši dažādu jomu zinātnieki, bet par vienu no vadošajām disciplīnām migrācijas pētīšanā izvirzījusies socioloģija. LU Akadēmiskā apgāda 2020. gadā izdotā LU Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieces Dr. sc. soc. Ineses Šūpules monogrāfija par Latvijas emigrāciju ir nozīmīgs papildinājums pēdējā laikā visai pieticīgajā Latvijas nozaru izdevumu klāstā.

Apjomīgajā pētījumā akcentēta Latvijas augsti izglītotu iedzīvotāju mobilitāte, kas ir aktualitāte ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē, jo globalizācijas apstākļos augsti kvalificēti, aktīvi, mobili cilvēki dodas uz vietām ar augstāku pievilksnās spēku, kas negatīvi ietekmē valstis, no kurām tie aizplūst. Autore uzsver, ka, neskatoties uz būtisko augsti kvalificēto migrantu proporciju, trūkst zināšanu par viņu adaptācijas pieredzi uzņemtajās valstīs, par viņu izglītības un darba gaitām, kā arī faktoriem, kuri nosaka emigrantu atgriešanos Latvijā.

Izdevumā norādīts, ka vairāk nekā 17 miljonu Eiropas Savienības pilsoņu dzīvo un strādā ārpus savām mītnes zemēm. Attiecībā uz ieguvumiem un zaudējumiem šajos procesos sociālo teoriju pētnieki secina, ka "migrācijas pesimismu", kas bija raksturīgi 80. gadiem, pēc 2000.

gada nomainījis "migrācijas optimisms", taču autore uzsver, ka Latvijas kontekstā vairāk izēzīmējas negatīvie migrācijas aspekti, kuri atšķiras no plašāka Eiropas konteksta. Pētījumā raksturota migrācijas plūsma Eiropā, kā arī sniegts salīdzinājums ar Igauniju un Lietuvu. Pētniece min faktu, ka ārpus Latvijas dzīvojošu augsti izglīto pilsoņu īpatsvars ir līdzīgs tam, kas dzīvo Latvijā (32,3 %) (7. lpp.), turklāt pēdējo 10 gadu laikā tas ir būtiski pieaudzis.

Līdzšinējās tendences liecina, ka remigrācija nespēj kompensēt "smadzeņu aizplūšanu".

Pētījumā izvirzīti četri galvenie pētnieciskie jautājumi: 1) kā augsti kvalificēti Latvijas emigranti pielāgojas situācijai un darba tirgus prasībām uzņemtajā valstī; 2) kas ir tie augsti kvalificētie Latvijas emigranti, kuri apsver iespēju atgriezties Latvijā un kādi faktori nosaka viņu atgriešanos; 3) kā augsti kvalificētas Latvijas emigrantēs vērtē savu emigrācijas pieredzi un kādi faktori palielina diskrimināciju darbavietā; 4) kādas politikas iniciatīvas varētu veicināt augsti kvalificēto Latvijas emigrantu atgriešanos. Izpētes dati iegūti 2018. un 2019. gadā, tīmeklī aptaujājot 820 respondentus, veicot 50 padziļinātas intervijas ar augsti kvalificētiem Latvijas emigrantiem un remigrantiem no ASV, Lielbritānijas, Zviedrijas, Norvēģijas un Vācijas (katrā valstī 10 intervijas). Analizēta Latvijas emigrantu individuālā pieredze: apkopoti 17 dzīvesstāsti, kuri raksturo adaptācijas un mācīšanās procesu uzņemtajās valstīs, darba un privātās dzīves aspektus, šķēršļus un grūtības, ar ko nākas saskarties integrēšanās procesā. Pētījumā veikto interviju analīzes rezultāti liecina, ka kopumā augsti kvalificēti Latvijas emigranti ir salīdzinoši labi integrēti Eiropas Savienības uzņemšos valstu darba tirgū.

"Veiksmīgos augsti kvalificētos Latvijas emigrantus, kas emigrācijā strādā prestižos uzņēmumos, raksturo tas, ka viņi ir ļoti prasīgi pret sevi" (92. lpp.). Respondenti atzīmē, ka jābūt ne tikai labam profesionālim, bet daudz jāpielāgojas, jāiegulda lielas pūles uzņemšos valsts valodas un kultūras apgūšanā – "lai pieņemtu kā savējo, jāprot sevi pasniegt".

Pētījuma rezultātā izvirzītas vairākas hipotēzes par Latvijai svarīgo problēmu – emigrantu atgriešanos Latvijā. Autore secina, ka uzturēt ciešas saites ar izcelsmes valsti un atgriešanos atvieglo radnieku un draugu apciemošana, piederības sajūta dzimtenei, sociāli-kulturālās saites, interesēšanās par notikumiem izcelsmes valstī, uzturēšanās laiks, privātais īpašums u. c. Atgriešanos veicinošs faktors ir arī neapmierinātība ar darba apstākļiem mītnes zemē, diskriminācija utt. Analizējot datus par jauktajām laulībām emigrantu vidū (111.–112. lpp.), izvirzīta hipotēze, ka emigranti, kuru partneris nav latvietis vai krievs, Latvijā atgriezties plāno ar mazāku varbūtību, savukārt attiecībā uz etnisko piederību, mazāku varbūtību atgriezties Latvijā plāno augsti kvalificētie Latvijas krievu emigranti.

Grāmatā sniegts apkopojums par literatūrā biežāk aprakstīto ārvalstu remigrācijas politiku, analizēta Latvijas prakse, taču secināts, ka trūkst informācijas par šīs politikas efektivitāti. Autore uzsver, ka, raugoties no valsts perspektīvas, migrācijas procesi nav pilnībā kontrolējami un paredzami, jo lēmumu bieži pieņem indivīds un lēmuma pieņemšanai reizēm vajadzīgs atbalsts.

Pētījums veikts socioloģijas nozarē, bet pēc būtības tas, tāpat kā citi migrācijas pētījumi, ir starpdisciplinārs, jo "daudzas atziņas un ierosmes ir gūtas no citām zinātņu nozarēm (ekonomikas, politikas zinātnes, ģeogrāfijas, demogrāfijas un antropoloģijas)" (11. lpp.).

Monogrāfijā ievietotas vairākas ilustratīvas shēmas, respondentu dzīves un darba trajektorijas. Plašajā izmantoto resursu sarakstā, kas aptver 20 lappuses un liecina par ieguldītā darba apjomu un izpētes dziļumu, iekļautas arī nozīmīgākās attiecīgās jomas Latvijas pētnieku publikācijas.

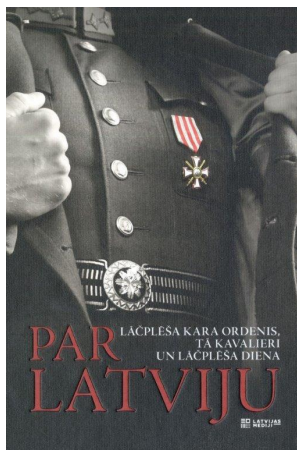
Izdevumā ietvertie ārzemēs dzīvojošo un Latvijā atgriezušos dzīves aprakstu fragmenti un atziņas var noderēt politikas veidotājiem, sabiedrības procesu pētniekiem, interesentiem, kuru nodomi saistās ar darbu ārzemēs, kā arī tiem, kuru radi vai draugi dzīvo un strādā ārvalstīs. Monogrāfija izdota ierobežotā eksemplāru skaitā, par tās iegādi jāinteresējas pie izdevējiem, bet paredzams, ka nākotnē ar to varēs iepazīties arī elektroniski.

<https://www.youtube.com/watch?v=Vdn1ZAQfREU>

Atslēgvārdi:

nodarbinātības mobilitāte; sociālā integrācija; emigrācija; imigrācija

Zane Krūmiņa:

Par Latviju : Lāčplēša Kara ordenis, tā kavalieri un Lāčplēša diena. Atbildīgā redaktore: Gunta Apse; ievadvārdi: Artis Pabriks, Arnis Radiņš. Rīga : Latvijas Mediji, 2020. 392 lpp. ISBN 9789934158636.

Viena no 2020. gadā izdotajām saturiski vērtīgākajām, izzinošākajām un emocionāli uzrunājošākajām nozares grāmatām ir apgādā "Latvijas Mediji" klajā laistais ekselents izdevums "Par Latviju: Lāčplēša kara ordenis, tā kavalieri un Lāčplēša diena". Grāmata izdota ar Aizsardzības ministrijas un Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu.

Vārdu salikums "Lāčplēša diena" lielai daļai Latvijas sabiedrības mēdz asociēties ar svecišu nolikšanu Daugavmalā un ziedu nolikšanu pie Brīvības pieminekļa. Bet cik daudzi patiesībā zina, kā 1919. gadā norisinājās brīvības cīņas par Latvijas valsti un kas bija dažādo tautību pārstāvji, kuri piedalījās liktenīgajās kaujās? Grāmatas ievadvārdos Latvijas aizsardzības ministrs Artis Pabriks raksta: "Mums ir jāturpina godināt mūsu varoņus – karavīrus, kuri par Latvijas valsts brīvību un neatkarību ne mirkli nežēloja savas dzīvības. Pateicoties šo cilvēku varonībai, pašaieliedzībai un nesavtīgai mīlestībai pret dzimteni, mēs šodien varam teikt – mūsu brīvā Latvija". Latvijas Nacionālā vēstures muzeja direktors, Dr. hist. Arnis Radiņš uzsver, ka Lāčplēša ordeņa pilns komplekts (I, II un III šķira), kas piešķirts ģenerālim Jānim Balodim, ir Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājuma lepnums un unikāla relikvija. Muzeja speciālisti vairākas desmitgades veikuši Lāčplēša kara ordeņa un citu Latvijas apbalvojumu vēstures izpēti, kuras rezultātā tapis nozīmīgs izdevums par Latvijas militāri politisko vēsturi.

Pētījumu ievada filozofes Ilzes Fedosejevas eseja "Varoņu dzimšana no tautas gara", kurā autore raksturo heroizācijas pamatu – varoņstāstu, kurā laikmetam atbilstošā formā pavēstīts par varoņu gaitām un veikumu. Autore runā par heroisma tradīciju Eiropas kultūrā un raksturo dažādos varoņu tēlus – sākot no ilgmūžīgajiem antīkās pasaules varoņiem (Ahilejs, Hērakls, Odisejs) līdz pat Pirmā pasaules kara kareivjiem. Speciāla esejas daļa veltīta Pumpura varoņeposam "Lāčplēsis" un Lāčplēša tēla heroizācijai. Grāmata strukturēta trīs galvenajās nodaļās. Pirmajā nodaļā "Lāčplēša Kara ordeņa izveidošana un karavīru apbalvošana" (autore Andra Ozoliņa un Laima Kostricka) uzzinām par ordeņa idejas rašanās vēsturi, ordeņa statūtu izstrādi un dizaina izveidi. Interesanti, ka no sākotnēji iesniegtajām vairāk nekā 100 skicēm, kas adresētas atklāti izsludinātajam konkursam, līdz mūsdienām ir saglabājušās tikai astoņas Burkarda Dzeņa, piecas Riharda Maura, vienpadsmit Konrāda Ubāna, trīs Niklāva Strunkes, divas Romāna Sutas, piecas Jēkaba Kazāka, trīs Erasta Šveica, četras Anša Cīruļa un sešas Jāņa Liberta skices. Autore apraksta arī ordeņa izgatavošanas procesu. Izrādās, ka ordeņa zīmju gatavošanu sāka un visu ordeņa pasniegšanas laiku īstenoja firma "H.Bank" Rīgā, Gleznotāju ielā 12. Detalizēti aprakstīts arī apbalvošanas process un pastāstīts par ordeņa statūtu labojumiem un papildinājumiem. Otrās nodaļas "Lāčplēša ordeņa kavalieri. Likteņi, likumsakarības un nejaušības" autors Arnis Strazdiņš aplūko ordeņa saņēmējus kā vienotu, bet ne viendabīgu veselumu. Viņš sistematizē kavalieru kopumu pēc noteiktām biogrāfiskām līdzbām, iedalot *lāčplēšus* dažādās grupās, tā iegūstot strukturētu kavalieru kopuma dalījumu. Nodaļas ietvaros izvēlētas un plašāk apskatītas kopumā 13 ordeņa kavalieru grupas, kā arī atsevišķi individuāli piemēri. Ļoti aizkustinoši un faktoloģiski bagāti ir atsevišķie publicētie dzīvesstāsti, piemēram, par ordeņa kavalieriem – vācbaltiešiem, vai arī vairākiem vienas ģimenes locekļiem – brāļiem, kuriem piešķirts valsts augstākais militārais apbalvojums. Ar neviltotu interesi lasīju grāmatas trešo nodaļu "Lāčplēša dienas tradīcija", kuras autors Mārtiņš Vāveris uzsver, ka Lāčplēša dienas svinību tradīcijas pastāvēšanas laikā iespējams izšķirt vairākus hronoloģiskus posmus, kas izriet no būtiskiem notikumiem gan Lāčplēša dienas svinību tradīcijā, gan politiskajās iekārtās. Autors apskata Lāčplēša dienas oficiālo statusu, nosaukumu un akcentus presē (1920–2019), gan uzsverot, ka preses publikāciju bieži vien informatīvo un tekstuāli krāšņo saturu būtu jāvērtē gana kritiski. Atspoguļojot Lāčplēša dienas galvenās norises, autors apraksta ne tikai piemiņas brīdi Brāļu kapos Rīgā, ordeņa pasniegšanas ceremoniju un militāro parādi, bet arī ordeņa kavalieru mielasta norisi starpkaru Latvijā un svinību kultūras programmu.

Īpaši jāuzsver fakts, ka grāmatas tapšanā izmantoti daudzi iepriekš nepublicēti dokumenti. Izdevumā skatāmas ārkārtīgi interesantas fotogrāfijas no Latvijas Kara muzeja, Latvijas Nacionālā vēstures muzeja, Latvijas Nacionālā arhīva, Latvijas Nacionālās bibliotēkas un privātpersonu kolekcijām, daudzas no tām publicētas pirmoreiz. Kā labs uzziņu avots noderēs

grāmatas noslēgumā pievienotais personu rādītājs. Izdevums adresēts visplašākajam interesentu lokam.

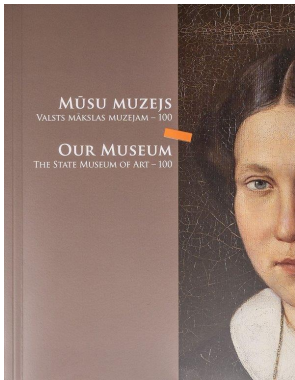
<https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/izdod-gramatu-par-lacplesa-kara-ordena-un-lacplesa-dienas-tradiciju-vesturi.a381160>

<https://lvportals.lv/dienaskartiba/321792-klaja-laista-jauna-gramata-par-lacplesa-kara-ordena-un-lacplesa-dienas-tradiciju-vesturi-2020>

Atslēgvārdi:

Latvijas kara ordeņu un apbalvojumu vēsture; Lāčplēša Kara ordenis; Lāčplēša diena; Latvijas karavīri

Līga Goldberga:

Mūsu muzejs. Valsts mākslas muzejam – 100. Sastādītājas Vita Birzaka, Aija Brasliņa. Rīga : Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, 2020. 304 lpp. ISBN 9789934538360.

Grāmata sagatavota kā pavadošais izdevums izstādei, kura Latvijas valsts simtgades programmas ietvaros no 2020. gada 4. septembra līdz 2021. gada 3. janvārim bija pieejama mākslas muzejā "Rīgas Birža". Izstādes kuratores: Vita Birzaka, Aija Brasliņa, Baiba Uburģe. Valsts mākslas muzejs (VMM) dibināts 1920. gada 15. martā, pēc diviem gadiem tas kļuva pieejams publikai Rīgas pilī. Muzeja iniciators un pirmais direktors bija tēlnieks Burkards Dzenis, muzeja bibliotēkas aizsācējs – gleznotājs Konrāds Ubāns, darbvedis – literāts Dāvids Vecaukums. Muzeja mērķis bija nostiprināt jaunās Latvijas valsts nacionālo kultūru un popularizēt latviešu mākslu. Krājuma veidošanas, glabāšanas un popularizēšanas misijas pēctecis un turpinātājs ir Latvijas Nacionālais mākslas muzejs.

Izdevums iepazīstina ar VMM tapšanu, krājuma veidošanos, pirmās brīvvalsts laika mākslas muzejiem un kolekcijām Rīgā un ārzemju mākslas kolekcijām. Laika līnija ļauj izsekot VMM un Rīgas pilsētas muzeja attīstībai un apvienošanai. Izdevumā apkopots daudzveidīgs vizuālais materiāls, kas ietver fotogrāfijas par muzeja ēkas un izstāžu vēsturi, kā arī kvalitatīvas mākslas darbu, plakātu un citu dokumentāro materiālu reprodukcijas. Atsevišķās nodaļās iespējams izziņāt Latvijas mākslas institūciju vēsturi un iepazīt ar tām saistītās personības. Tāpat izcelti mākslas darbi, kas veido Latvijas mākslas mantojuma kodolu.

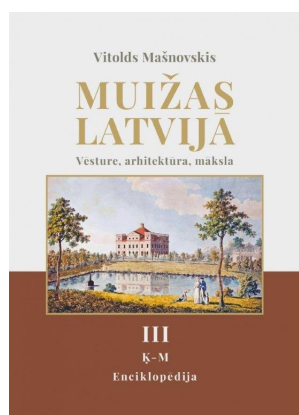
Izdevums būs saistošs Latvijas mākslas vēstures interesentiem, muzeju un izstāžu apmeklētājiem un baudītājiem.

<http://www.lnmm.lv/lv/apmekle/izstades/8449-musu-muzejs>

Atslēgvārdi:

Latvijas mākslas vēsture; mākslas izstādes; mākslas muzeji; 20. gadsimta māksla

Ingrīda Peldekse:

Mašnovskis, Vitolds. Muižas Latvijā : vēsture, arhitektūra, māksla. III sējums (K–M). Rīga : DUE, 2020. 311 lpp. ISBN 9789934847998.

Apgāds "DUE" 2020. gada nogalē laidis klajā kultūras pieminekļu pētnieka un fotogrāfa Vitolda Mašnovska enciklopēdijas "Muižas Latvijā" 3. sējumu (šķirkļi K–M). Šis monometālais izdevums dokumentē Latvijas muižu vizuālo kopainu. Enciklopēdijas pirmais sējums laists klajā 2018. gadā (šķirkļi A–H), otrais sējums – 2019. gadā (šķirkļi I–K).

Grāmatas autors Vitolds Mašnovskis (1942) savās darba gaitās kultūras pieminekļu aizsardzības jomā ir uzkrājis apjomīgu un saturiski piesātinātu vizuālo materiālu. Saskaņā ar autora ieceri šī apjomīgā enciklopēdija kopumā ietvers ziņas par 1200 Latvijas muižām. Katras aplūkotās muižas vizuālais konteksts papildināts ar īsām ziņām par tās īpašniekiem un būvvēsturi, iekļauti muižas zemju un parka plāni, gan vēsturiski, gan mūsdienu iekšskatu foto. Grāmata sastāv no muižu un pusmuižu fotofiksācijām no 1970. gadiem līdz pat 21. gadsimta otrajai desmitgadei; daudzu enciklopēdijā iekļauto muižu fotostāstus papildina aerofoto (autors Ainars Gaidis) un vēsturiski foto no 20. gadsimta sākuma, kā arī starpkaru perioda. Fotoattēlu paraksti ir latviešu un vācu valodā un rosina turpmāku interesi starptautiskā mērogā par vācbaltu dzīves vides izpēti Latvijā.

Grāmatā izmantoti Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas un Rundāles pils muzeja, kā arī Herdera institūta Mārburgā un Osterburgas Veidas muzeja materiāli.

<https://lvportals.lv/dienaskartiba/322568-klaja-laists-enciklopedijas-muizas-latvija-vesture-arhitektura-maksla-tresais-sejums-2020>

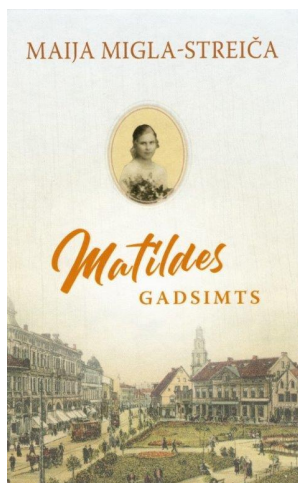
<https://www.delfi.lv/kultura/news/culturenvironment/izdots-latvijas-muizu-enciklopedijas-tresais-sejums.d?id=52733915>

<https://www.la.lv/zuduso-latviju-meklejojot>

Atslēgvārdi:

celtnes un būves Latvijā; Latvijas muižu vēsture; muižu arhitektūra un parki

Anda Saldovere:

Migla-Streiča, Maija. Matildes gadsimts. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020. 416 lpp. ISBN 9789934091353.

Biogrāfisko romānu žanrā esam tikuši pie jaunas, saturā apbrīnojami ietilpīgas grāmatas "Matildes gadsimts". Tā varētu saukties arī "Liepājas gadsimts", bet tikpat labi to varētu nodēvēt arī par sava veida visas Latvijas "gadsimta vēstures mācību grāmatu". Tikpat liels ir prieks par jaunu, talantīgu rakstnieci – Maija Migla-Streiča, agrāk pazīstamā Latvijas Televīzijas žurnāliste, visu mūžu krājusi savā, kā pati saka: "personīgajā cietajā diskā", savas dzimtas atmiņu stāstus un tikai nesen uzdrošinājusies tos pārvērst grāmatas veidolā. Rakstniecības debitantes Miglas-Streičas stāstnieces talants savā ziņā ir apbrīnojams – valoda plūst viegli, raiti un tēlaini, tāpēc rodas sajūta, ka lasām aizraujošu romānu, ne vien biogrāfisku vēstījumu. Tajā pašā laikā atklājam daudz līdz šim zināmu, bet pārsteidzoši daudz arī jaunu faktus par mūsu tautas vēsturi teju vesela gadsimta garumā, izejot cauri visiem galvenajiem pagājušā gadsimta vēstures pagrieziena punktiem, varas maiņām, bet to fonā – tik samezglotiem cilvēku likteņu un attiecību stāstiem. Romāna un dzimtas stāsta centrā ir grāmatas autore vecmāmiņa Matilde – sieviete ar apbrīnojamām rakstura īpašībām, kura, neraugoties uz ārējiem likteņa triecieniem un ģimenisku peripetiju raisītiem pārbaudījumiem, allaž pratusi pulcināt ap sevi ģimeni – māti, bērnus, māsas un brāļus ar viņu atvasēm – līdz ar to izejot cauri gan ģimenei, gan tautai grūtajam gadsimtam ar apskaužamu vieglumu un optimismu un ar savu mieru un labestību iespējami līdzsvarojot savstarpējo attiecību kaislības. Matildes kundzei, kurai bijis lemts nodzīvot gandrīz pilnu (bez dažiem gadiem) 20. gadsimtu, piemītusi neticami laba atmiņa un vēl kāda cita maņa – sava veida pareģošanas spējas, jo visus latviešu tautai un ģimenei būtiskos notikumu pavērsienus viņa iepriekš ne vien nosapņojusi, bet savus sapņus arī nekļūdīgi iztulkojusi. Lai gan darbība notiek Liepājā un tās apkārtnē (vēl konkrētāk – pārsvarā vietējo savulaik "nokristītajā" Liepājas priekšpilsētā Velnciemā), līdzīgi notikumi noteikti risinājušies arī citos mūsu valsts reģionos. Svarīgi ir šos stāstus neaizmirst, bet vēl būtiskāk – padarīt zināmus arī citiem. Vienā no grāmatas galvenajiem personāžiem – Matildes mazmeitā Mairā – varam atpazīt autore dzīvesstāstu. Grāmatā izlasāmas intīmas, bieži – visai skaudras un sāpīgas – atmiņas un atklāsmes par sev tuvajiem cilvēkiem. Stāstījumu papildina personiskas fotogrāfijas no dzimtas albumiem ar tām pievienotu precizējošu informāciju, citāti no dienasgrāmatas, periodikā publicētiem rakstiem. Autore ir pateicīga ne vien savai perfektajai atmiņai un radnieku stāstiem, bet arī Latvijas Nacionālajā digitālajā bibliotēkā pieejamajai informācijai no agrāko gadu periodikas. Tas viss vieš klātbūtnes izjūtu notikumos, pat nelielu neērtības sajūtu raisošu intimitāti. Jo uzrakstītais nav vērtējams kā vienkārši romāns. Tā ir pati dzīve.

Nebūs pārsteigums, ka šo grāmatu lasīt izvēlēties vidēja gadagājuma vai vecāki cilvēki. Tomēr būtu liels prieks ar šāda stāsta starpniecību izstāstīt mūsu vēsturi arī jauniešiem – tik viegli, kā tas izdevies žurnālistei Miglai-Streičiai. Kā to panākt? Man nav atbildes. Visdrīzāk tomēr, kā rāda arī personiskā pieredze, šāda satura grāmatas pie mums atnāk vēlāk, jau zināmā brieduma periodā.

Gaidīsim Miglas-Streičas nākamo grāmatu – Latvijas Televīzijā aizvadīto darba gadu atmiņstāstus, kas jau top.

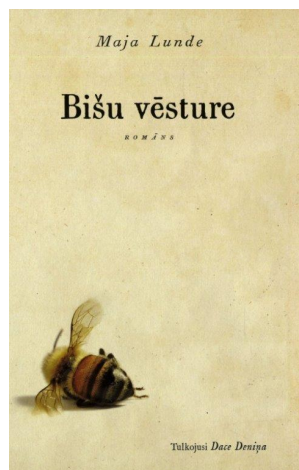
<https://www.youtube.com/watch?v=VHPJHDAIfiE>

https://xtv.lv/rigatv24/video/jXx7KFeRpDK-06_02_2021_gramatu_kods?autostart=1

<https://www.delfi.lv/kultura/news/books/iznacs-maijas-miglas-streicas-romans-matildes-gadsimts.d?id=52804049>

Atslēgvārdi:

latviešu biogrāfiskā proza; Latvijas vēsture; Liepāja; 20. gadsimts

Lunde, Maja. Bišu vēsture. No norvēģu valodas tulkojusi Dace Deniņa. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020. 399 lpp. ISBN 9789934090233.

Pēc uzticamu cilvēku ieteikuma nesen izlasīju pārsteidzoši interesantu grāmatu, kuru tagad iesaku arī draugiem un "Literatūras ceļveža" lasītājiem. Uzreiz jāprecizē, ka šī nav zinātniskā literatūra, kā varētu maldīgi šķist pēc nosaukuma, bet gan romāns. Sižetiski tas brīžiem pat līdzinās psiholoģiskās spriedzes romānam. Pēdējo gadu gaitā bišu, precīzāk – to aizsardzības no iespējamās izzušanas – tematikai veltītas vairākas grāmatas, tomēr Majas Lundes skatījums ir informatīvi vispiesātinātākais un arī visemocionālākais. Un ne tikai tāpēc, ka bites man personīgi šķiet viena no gudrākajām, sarežģītākajām un visgrūtāk izprotamajām dzīvajām būtnēm. Bišu nozīme pasaules ekosistēmas uzturēšanā patiesi ir nepārvērtējama. Bišu izzušanas problēma skar visu pasauli, viena no vissmagāk ietekmētajām valstīm pasaulē šobrīd ir ASV, kur bites tiek importētas. Ir aplēses – ja situācija netiks mainīta, jau 2035. gadā bites var ASV pamest vispār. Bet saudzēta netiek arī Eiropa. Alberts Einšteins reiz esot teicis: kad bites no planētas pazudīs pavisam, cilvēkam būs palikuši tikai 4 gadi, ko izdzīvot. Par šo tendenci nopietni satraukti mūsdienās ir zinātnieki visā pasaulē. Iespējamie iemesli ir apzināti un nepārsteidz – pesticīdu lietošana, ĢMO, vīrusi, globālā sasilšana, elektronisko ierīču starojums...

Grāmatas autore savu vēstījumu pasaulei veidojusi visai savdabīgi: darbība notiek paralēli trijos laikos: pagātnē, tagadnē un nākotnē. 19. gadsimts – Anglija. Biškopības pirmsākumi, stropa konstruēšana un bišu pieradināšanas mēģinājumi, lielas cerības uz nākotni. 21. gadsimta sākums – aptuvenas mūsdienas, ASV. Bites strauji sāk pamest stropus vai izmirt, biškopji ir izmisumā un nespēj ar to samierināties, kaut vēl nevar aptvert patiesos cēloņus, nemaz nerunājot par iespējamām sekām. 21. gadsimta beigas, Ķīna. Bites izmirušas jau sen. Visa pasaule, bet jo īpaši Eiropa, cieš badu. Ziedi tiek apputeksnēti ar rokām, lai kaut kā mēģinātu izdzīvot.

Katrā no romānā aprakstītajām sižeta līnijām un norises vietām darbojas citi personāži, tomēr interesanta ir autore pieeja, ka vēstījuma beigas viņus visus kaut kādos dzīves punktos satuvina. Romāna saturiskā ietilpība ir visai plaša – tas nebūt nav stāsts tikai par bitēm, bet arī par cilvēkiem, attiecībām ģimenē. Lunde aicina satraukties par pasaules pastāvēšanu un dabu kopumā. Jo mūsu un bišu nākotnē paredzams biedējoši daudz kopīga.

Pret jebkurā grāmatā izlasāmo, kā allaž, katrs no mums mēdz attiekties citādi – tamdēļ jau mums piemīt kritiskā domāšana. Ikvienu daiļdarbu lasītājam ir tiesības uzlūkot ne vien kā faktos un autora pieredzē balstītu dzīves atainojumu, bet arī kā radošu fantāziju. Šis vēstījums par bišu brīnumaino vēsturi, bet vēl satraucošāk – par nākotni – atšķiras no citiem ar to, ka uz mirkli liek aizdomāties ikvienam – kā būtu, ja tā tiešām notiktu? Un tad jau arī autore mērķis ir sasniegts, un līdz ar to arī mans mērķis – centieni radīt intrigu, lai arī jūs šo grāmatu izlasītu. Grāmatas noslēgums, tiesa, vieš cerības – bites atkal pielāgosies un atgriezīsies. Pat ja grūti noticēt nākotnē pareģotajam scenārijam, izslēgt to taču nevaram. Varbūt varam uzlūkot dabā un mums apkārt notiekošo ar nedaudz citām acīm? Tas nebūs daudz, bet tas būs sākums...

Norvēģu rakstniece Maja Lunde (1975) ir vairāku grāmatu autore. 2015. gadā sarakstītais romāns "Bišu vēsture" kļuvis par starptautiska mēroga bestselleru un izdots vairāk nekā 20 valstīs, arī apbalvots. Nu tas pieejams arī Latvijā – brīnišķīgā Daces Deniņas tulkojumā.

https://www.zvaigzne.lv/lv/gramatas/apraksts/184400-bisu_vesture.html

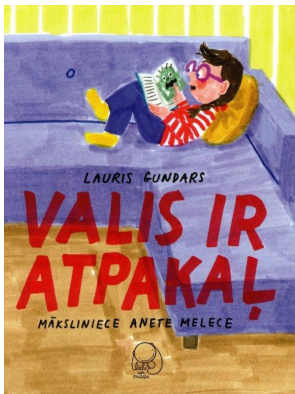
<https://www.tvnet.lv/7097379/bisu-vesture-interesants-romans-par-iespejamu-realitati>

<http://www.mumspatik.lv/bisu-vesture-izcils-romans-par-iespejamu-realitati>

Atslēgvārdi:

norvēģu romāni; bites un biškopība; attiecību psiholoģija

Anda Boluža:

[Gundars, Lauris. Valis ir atpakaļ.](#) Rīga : Liels un mazs, 2020. 63 lpp. ISBN 9789934574535.

Jaunākā skolas vecuma bērniem adresētā grāmata "Valis ir atpakaļ" stāsta par meiteni Loti, kuru ģimenē visi sirsnīgi dēvē par Spindzeli, un viņas vectēvu, sauktu par Vali. "Vecs grāmatvedis jaunajā pasaulē", saka Spindzeles mamma par vectēva ķibelēm ar internetbanku. Vēlēdamās vectēvu uzmundrināt, mazmeita mudina viņu izpētīt interneta plašumus, taču plāns nostrādā pārāk labi – Valis vairs nav atraujams no ekrāna. Mīļais vectēvs neēd, negul un pat nereaģē uz Spindzeles palaidnībām. Ko darīt, lai viņu atgrieztu dzīvē?

Grāmatas pievilcību veido netipiskā situāciju izvēle. Pārlika aizraušanās ar viedierīcēm parasti tiek pārņemta bērniem, taču neievērota paliek vecāku pieķeršanās ekrāniem. "Tur komandē planšete, bet mēs tikai kalpojam tās gribēšanai: glaudām un sekojam kā mazi dumīķi jebkam, kas tur spīd!" – Vali rāj mazā Spindzele. Viņi šķiet samainījušies vietām – kamēr vectēvs skatās ekrānā, mazmeita trenē savu rokrakstu burtņīcā. Rakstnieks izklaidē lasītājus ar komiskiem ģimenes locekļu mēģinājumiem nošķirt Vali no planšetes un ļauj ieskatīties mājsaimniecības ikdienas dzīvē un bērnu palaidnībās. Ko darīja Spindzele ar draudzeni, lai pievērstu Vaļa uzmanību? "Ēda dīvēnā birstošu maizi, izbārstīja pa visu māju kukurūzas pārslas, pielaištīja virtuves grīdu, nevajadzīgi ieslēdza dzīvoklī visas iespējamās lampiņas, sameta dīvēnā čības, uzlika uz ēdamgaldā slotu, notraipīja drēbes ar līmi, salīpinot uz tām visādas drāžas, un, visbeidzot, izmētāja mantu kastes saturu līdz pēdējam divsimt gadus tās dibenā neaiztiktam niekam." Stāsta centrā ir mazmeitas un vectēva attiecības, vēlēšanās saprasties un risināt domstarpības. Te arī aizkustinošs mīlestības apraksts: "Spindzelei pietika ar to, ka viņas antenas uztvēra tik milzīgus un siltus Vaļa vilņus, ka tie iekustināja visus zvaniņus krūtīs: tā skan tikai kaut kas dzidrs, par ko dzidrāka šai pasaulē nekā nav un nevar būt." Taču stāsts ir vēl daudzslāņaināks – vai var zināt par otru visu, vai internets vienmēr ir slikts, vai sērīgu noskaņojumu cilvēkiem pienākas slēpt, vai sliktā vārdā nosaukts cilvēks par tādu arī kļūst? Grāmatas sirsnīgo raksturu veido un paspīgtina mākslinieces Anetes Meleces košās un dzīvīgas ilustrācijas.

Šī ir trešā Laura Gundara grāmata par Spindzeli un Vali. Sērijā agrāk izdotas pirmā grāmata "Sveiks, Vali", kas pierāda vienkārša sveiciena spēku cilvēku attiecībās, un otrā grāmata "Vaļa balss", kura māca bērniem izprast, kas ir politiskā atbildība. Par grāmatām abi autori – rakstnieks Lauris Gundars un ilustratore Anete Melece – vairākkārt apbalvoti, tajā skaitā ar dzejnieka Jāņa Baltvilka balvu.

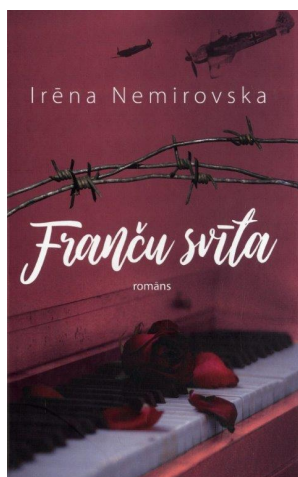
<https://www.mammamunteti.lv/zinas/gramatas-un-zurnali/50535/iznakusi-tresa-serijas-par-vali-un-spindzeli-gramata-valis-ir-atpakaļ>

<https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/iznakusi-tresa-serijas-par-vali-un-spindzeli-gramata-valis-ir-atpakaļ.a384127>

Atslēgvārdi:

latviešu bērnu stāsti

Vera Krīpere:

Nemirovskā, Irēna. Francu svīta. No franču valodas tulkojusi Dagnija Dreika. Rīga : Jumava, 2019. 359 lpp. ISBN 9789934203305.

Rakstniece Irēna Nemirovskā dzimusi 1903. gadā Kijevā ebreju bankieru ģimenē. Pēc Krievijas revolūcijas 1918. gadā Irēna ar ģimeni bēga no valsts un gadu vēlāk apmetās uz dzīvi Francijā. Jau 20. gados viņa kļuva par populāru, kritiķu cildinātu rakstniecei. 1926. gadā Irēna apprecējās ar Mišelu Epšteinu – no Krievijas emigrējušu biznesmeni. Viņiem piedzima divas meitas. Sākoties karam, ģimene meklēja glābiņu nelielā Burgundijas ciemā. 1942. gadā franču žandarmi Irēnu arestēja. Viņa gāja bojā Aušvicā 1942. gada 17. augustā.

Tulkotāja Dagnija Dreika: "‘Francu svīta’ ir plaša vēriena panorāmisks darbs, kas kaut kādā veidā atgādina ‘Vējiem līdzi’ un dīvainā kārtā sasaucas ar pašas autore likteni". Jo īpašu šo grāmatu dara tas, ka tā rakstīta tieši kara laikā, pašā baiso notikumu epicentrā. Francijas literatūras kritiķi to raksturojuši kā "meistardarbu". Romāns balstīts uz patiesiem vēstures notikumiem, kad 1940. gada maijā Vācija uzbrūk Francijai, un valsts tiek ierauta kara šausmās. Līdzīgi svītai mūzikā romānu veido divas patstāvīgas daļas. Abas ir it kā savrupas mākslinieciskas vienības, bet kopumā veido skaudru un smeldzīgu okupētās Francijas stāstu. Arī darbojošos personāžu ceļi kādā brīdī krustojas. Varoņi iezīmēti, pavisam nedaudz pieskaroties viņu vēsturei un iepriekš piedzīvotajam. Tomēr ar to pietiek, lai lasītājs gūtu ieskatu par katru no viņiem. Uzliedzumi Parīzei kļūst biežāki, cilvēki spiesti atstāt mājas, iedzīvi, lai dotos bēgļu gaitās pretī nezināmajam. Autore psiholoģiski iezīmē katras iepazītās ģimenes izjūtas. Franciju pārpludina bēgļu straumes; trūkst pārtikas, naktsmītņu. Vienlaikus šīs bēgļu straumes asi kontrastē ar ziedošajiem dārziem un sārtajām zemeņu dobēm. Rakstniece spilgti parāda cilvēka būtības izmaiņas lielo pārmaiņu laikā. Nežēlība parādās pat tur, kur tā ir pilnīgi negaidīta. Patriotismu un drosmi sevī rod cilvēki, kuri iepriekš likās glēvi un neizlēmīgi. Iedzīvotāju attieksme pret iebrucējiem attēlota spilgti un niansēti. Vāciešus sagaida ar daudzējādām jūtām: izmisuma mākti, jūtot kaunu par zaudējumu, arī ziņkārības vadīti, lai redzētu jaunu, satraucošu izrādi. Arī iekarotāju izjūtas nav viennozīmīgas. "Cilvēciskais faktors" darbojas arī kara apstākļos. Ledus pamazām lūzt, un aizvērtie logu slēgi atveras. Romānu dara gaišu trauslā mīlestības stīga, kas caurvij abas romāna daļas. Nākas aizdomāties, kas ir cilvēka dzīves lielais notikums – karš, pasaules kataklizmas, sociālā nevienlīdzība? Bet varbūt tā ir mīlestība?

Rakstniecei piemīt apbrīnojama spēja rakstīt tik patiesi, iejūtīgi un smeldzīgi, ka lasītājs tiek uzrunāts līdz sirds dziļumiem. Romāns ir jālasa, jo noskaņas nav iespējams izstāstīt. "Francu svīta" ir grāmata, kuru pēc izlasīšanas vienkārši nenoliksi malā. Ir jādomā par iepazīto cilvēku tālākajiem likteņiem. Vai viņi jebkad spēs sadziedēt iegūtās brūces? Vai mīlestība iegūs piepildījumu? Atbilde romānā neizskan, pie tās jānonāk lasītājam pašam.

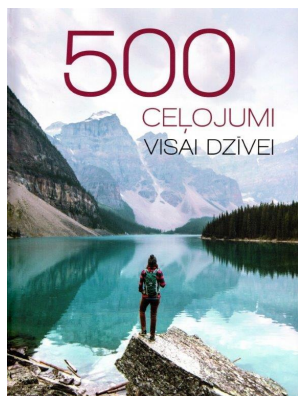
<https://www.janisroze.lv/lv/gramatas/dailliteratura/tulkota-dailliteratura/klasika-musdienu-literatura/francu-svita.html>

<https://www.tvnet.lv/6682079/ukrainas-ebreju-rakstniece-irena-nemirovskas-francu-svita-beidzot-latviski>

Atslēgvārdi:

franču romāns

Solvita Ozola:

500 ceļojumi visai dzīvei. No angļu valodas tulkojuši Guntis Kalns, Dace Markota, Elga Rusmane, Gints Tenbergs. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020. 320 lpp. ISBN 9789934084553.

Mēs katrs esam lielās pasaules maza daļiņa – laikam tāpēc mūsos ir vēlme iepazīt šo pasauli visā tās daudzveidībā, krāšņumā, nereti arī bīstamībā. Protams, cilvēks savā mūžā var pagūt apceļot tikai lielāku vai mazāku daļu no kārotajiem maršrutiem. Lai sastādītu maksimāli īstenojamo un sev piemērotāko maršrutu, kā ierosme, palīgs un ceļvedis var noderēt apgāda “Zvaigzne ABC” vizuāli krāšņā grāmata “500 ceļojumi visai dzīvei”. Autori piedāvā iepazīt 500 izcilas vietas, unikālus dabas un senatnes pieminekļus, kuri atrodas visos kontinentos no ziemeļu līdz dienvidu platuma grādiem. Grāmatas sastādītāji ir dažādu valstu žurnālisti un rakstnieki, bet, pirmkārt, viņi visi ir azartiski ceļotāji, kuri paši īstenojuši šos ceļojumus, tostarp apceļojuši arī Baltijas valstis – lēkuši no gaisa trošu ceļa vagoniņa Siguldā un izstaigājuši Krusta kalnu Lietuvā. Viņu ieteikums ir pamazām veidot katram savu “vēlmju grozu”, iedvesmai izmantojot arī šo grāmatu. Izvēli atvieglo grāmatas sākumā norādītais krāsu kods, jo katrs ceļojums ir iezīmēts savā krāsā. Varam ceļot dabā, aplūkot brīnumainus un pasauleslavenus tūrisma objektus, doties azartiskos piedzīvojumos, ceļot vēsturē vai pārbaudīt savus spēkus un izturību. Nebijušas sajūtas raisīs, piemēram, aizraujošs brauciens ar vilcienu pa Vara kanjonu Meksikā, šķērsojot 37 tiltus un 86 tuneļus. Dabas mīļotāji var vērot, kā uzlec saule un iekrāso Kilimandžāro kalnu maigi sārtos un oranžos toņos. Aizraujoša piedzīvojuma sajūtu sniegs nokāpšana līdz Lielā kanjona dibenam Arizonā. Tās ir tikai dažas no bezgalīgajām iespējām, kas vilināt vilina rast piepildījumu, jo ne tikai ikdiena un mājas sniedz patvēruma sajūtu dvēselei. Ir svarīgi piepildīt katru mirkli, jo tas mums tiek dāvināts reizē ar dzīvību – neatkārtojams, vienreizējs, neatgūstams. Ceļojumu aprakstus bagātina pievienotie fotoattēli. Grāmatu var nodēvēt arī par sava veida pasaules apceļošanas fotoalbumu. Izdevumā iekļauts neliels priekšvārds, kā arī ģeogrāfisko objektu rādītājs. Varu ieteikt šo grāmatu, lai nolūkotu kādu vienkāršāku vai eksotiskāku, bet sirdij tuvu ceļojumu iespējamā nākotnē, kad tas būs īstenojams. Bet savās domās un sapņos varam ceļot droši jau šodien!

https://www.zvaigzne.lv/lv/gramatas/apraksts/183211-500_ceļojumi_visai_dzīvei.html

Atslēgvārdi:

ceļojumi; pasaules apceļošana; maršruti un ceļveži

Ojārs Lāms:

Salīdzinošs skatījums uz diviem teātra estētiskā balstītiem mūsdienu romāniem

Kalnozols, Andris. Kalendārs mani sauc. Rīga : Orbīta, 2020. 327 lpp. ISBN 9789934591075.

<https://www.delfi.lv/kultura/news/books/briniskigais-prats-recenzija-par-andra-kalnozola-romanu-kalendars-mani-sauc.d?id=52851479>

<https://naba.lsm.lv/lv/raksts/bronhits/kalendars-mani-sauc.a139101>

<https://www.diena.lv/raksts/kd/recenzijas/pasaka-par-milestibu.-andra-kalnozola-romana- kalendars-mani-sauc.-re-cenzija-14256210>

<http://www.talsuvestis.lv/2021/01/12/esmu-apmierinats-ar-tagadni>

<https://www.youtube.com/watch?v=bBBi151F4SM>

Andris Kalnozols
Kalendārs mani sauc

Atslēgvārdi:

mūsdienu latviešu romāns

Krahts, Kristiāns. Mirušie. No vācu valodas tulkojis Dens Dimiņš. Rīga : Mansards, 2021. 222 lpp. ISBN 9789934585135.

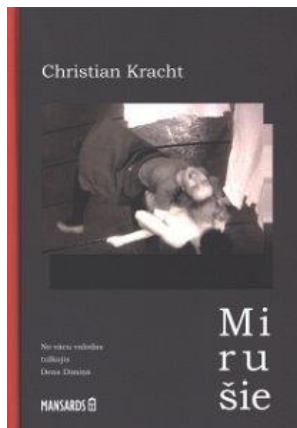
<https://www.youtube.com/watch?v=qpSxjgbl8v8>

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/latviski-izdots-kristiana-krahta-romans-par-attelu-speku-mirusie.a394813>

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/speles-ar-laikmetu-un-kulturam-kinematografiska-romana-mirusie.a395946>

Atslēgvārdi:

mūsdienu šveiciešu romāns; Nō teātra estētika; lejļu teātra estētika

Nejauši sagādājās, ka uz rakstāmgalda lasīšanas rindā viens aiz otra novietojās debitanta romāna žanrā Andra Kalnozola "Kalendārs mani sauc" un labi zināmā šveiciešu autora Kristiāna Krahta romāns "Mirusie" (latviešu lasītājam kopā ar jaunizdevumu pieejami jau četri Krahta romāni). Tad nu nācās arī romānus iepazīt secīgas lasīšanas kārtā, un prātā tie nostājās negaidītā salīdzināšanās pozīcijā. Ja kāds, kurš abus tekstus ar nelielu atstarpi jau būtu lasījis un gribētu sekot šādam uztveres pavedienam, tad pirmie secinājumi laikam būtu – šie teksti pārstāv katrs savu galaktiku. Tik atšķirīgi tie ir.

Būtiskākās poētikas, sižeta un noskaņas atšķirības: Krahts vēsta trešajā personā, Kalnozols – pirmajā; Kalnozola romāna darbība notiek salīdzinoši slēgtā vidē vienas mazpilsētas ietvaros, Krahta romāna darbība aptver vai visu pasauli – ASV, Šveici, Vāciju, Japānu, PSRS, Ķīnu, kā arī jūras, okeānus un gaisa telpu; Kalnozola romāns rāda vienu gadu secīgi dienu pa dienai ar atsevišķiem atmiņu ekskursiem, Krahta romāns attēlo atsevišķas epizodes vairāku gadu ritējumā, izmantojot arī atkāpes pagātnē, bet īpaši koncentrējas uz Otrā pasaules kara priekšvakaru; Krahta varoņi ir intelektuāļi, galvenokārt, kinomākslinieki ar smagām bērnības traumām, kas determinē viņu dzīvi, turklāt reālas vēsturiskas personas, Kalnozola varonim piemīt vārdā nesaukta mentāla slimība, kas ļauj dzīves tvērumā būt gaišam un dzīvespriecīgam, ļaujot atrast jaunumu izslēdzošas uzvedības tehnikas, traumatisko padarot par ārēju spēku, no kura lielākoties iespējams izvairīties. Neraugoties uz šīm būtiskajām poētikas un materiāla atšķirībām, abus romānus vieno pārsteidzoši līdzīgs eksperimentāls teksteides noskaņojums, kas abiem autoriem par romānu veidošanas matricu līcis izvēlēties teātra estētikai. Par pamatu ņemtās teātra tradīcijas gan ir būtiski atšķirīgas, bet šāda pieeja piešķir tekstiem jaudīgu vizuālas tēlainības spēku un dramaturģisku ritmu.

Krahta gadījumā teatrālā matrica ir japāņu tradicionālā Nō teātra konstrukcija *džjo-ha-kjū*, saskaņā ar kuru pirmā daļa sakās lēni un nesteidzīgi, otrajā notiek pēkšņs pagrieziens, bet trešā nāk ar strauju risinājumu. Krahta romāna pirmajā daļā lēni un nedaudz tramīgi iepazīstam pirmskara atmosfēru gluži vēsturisku kinopersonību izjūtās gan Eiropā, gan Japānā ar

atmosfērīgu mēmā kino un jo īpaši *film noir* fonu, otrā daļa nāk ar pēkšņu kataklizmu uz kuģa atklātā jūrā. Līdzdalībnieks ir pats Čarlijs Čaplins, bet detaļas neatklāsim, jo sižetiskajam aspektam šeit gana būtiska nozīme. Trešajā nodaļā redzam strauju risinājumu, kas atgādina cirka spēles elementu "kaza uz kāpnēm". Tiešām lieliska teātra estētikas un romāna saplūsmē. Gluži līdzīgu ainu stilistikas aspektā varam vērot Kalnozola romānā. Šajā gadījumā gan teātra matrica ir cita, bet estētikas veidošanas pamats gluži līdzīgs. Kalnozola gadījumā, konstruējot protagonistu noslēgto pasauli, šķiet, izmantoti kādi moderna leļļu teātra paņēmieni. Romānu lasot, atmiņā uzaust pirms pāris gadiem Rīgas leļļu teātrī iestudētais Raiņa "Zelta zirgs", kurā uz skatuves vienlaikus bija cilvēka lieluma lelles un aktieri, kuri tās vadīja vai arī darbojās atsevišķi. Tieši tāds ir arī Kalnozola romāns. Prasmīgi un mērķtiecīgi izveidots spēles laukums, piepildīts, ar spilgtiem un krāsainiem tēliem. Vienlaikus pirmās personas vēstītāja protagonista Oskara īpaši veidotajā runas plūsmā, kurai jāimītē slima cilvēka domu atspulgs, skaidri saklausāma otra nosacīta vēstītāja – autora – balss, kas fināla daļā tiek pastarpināta ar mācītāja balsi. Šis trīskāršojums, varētu teikt, ir lieks, jo piešķir tekstam gan nevajadzīgu didaktismu, piemēram, skanot pabanāļajai Pāvila vēstulei korintiešiem, gan nevajadzīgi izgaismo teksta konstrukciju, radot teātrim līdzīgu uztveres situāciju, kad skatītāja acs ierauga kaut ko tādu, kas viņam nav paredzēts. Neraugoties uz šo misēkli, Kalnozola romāns līdzīgi Krafta tekstam lieliski apliecina epikas un teātra sinerģijas iespējas mūsdienu romānā, jo iespaids ir suģestīvs, kaut arī lasītājs apzinās konstruktīvismu.

P. S. Apgāds "Mansards" priecē lasītājus ar vērtīgiem tulkojumiem, tomēr apbēdina ar savu samāksloto, švaukstisko attieksmi pret latviešu valodu, nostājoties vienā frontē ar sociālajos tīklos piekopto kroplo personvārdu bezlocījumu lietojumu. No starptautisko kompāniju nosaukumiem bezlocījumu formas pārsviedušās arī uz Latvijas ražotājiem, un vēl viena nagla latviešu valodas zārkā ir šī "Mansarda" praktizētā cittautu autoru vārdu neatveidošana, tādējādi noliedzot vienu no latviešu valodas pamatprincipiem valodu saskarsmē.

Astras Spalvēnas viedoklis par grāmatu "Kalendārs mani sauc":

Viņš neapstājās, lai atbildētu – tagad

Es pazīstu puisī vārdā Oskars, kuru vietējie iesaukuši par Kalendāru – tāpēc, ka viņš zina no galvas visas vārdadienas. Puisis dzīvo blakus mājai, kurā es pavadīju savas dzīves pirmo daļu, līdz vidusskolas beigšanai. Kad man bija 10 vai 11 gadu, mēs sētā spēlējāmies ar Oskara māsu, un Oskars arī man nodemonstrēja savu superspēju. Jau agrā pavasarī viņš zināja, kad man ir vārdadiena. Taču man ne tad, ne vēlāk neienāca prātā pavaicāt – kāpēc viņš zina no galvas visas vārdadienas? Par šādu vienaldzību Andra Kalnozola romāna "Kalendārs mani sauc" galvenais varonis Oskars man atdara ar to pašu: "16. augusts. Nevaru sagaidīt brokastu beigas. Mamma interesējas, vai es iešu pie meitenes, un es atbildēju: gaidi ar maisu. Tā kādreiz teica klasē. Paēdu un ātrā gaitā devos uz Neimaņiem. Pa ceļam mani apstādināja Astra un jautāja, kad viņai vārdadiena, un es pat neapstājos, lai atbildētu – tagad." Romānā es uzzinu atbildi uz jautājumu – kāpēc Oskars iemācījās no galvas visas vārdadienas. Tā ir skaistākā iespējamā atbilde.

Es pazīstu Talsus. Šajā romānā es jutos kā mājās, varu iztēloties Pumpura ielu, Baznīckalnu, bibliotēku un slimnīcu. Droši vien tas ietekmē manu romāna uztveri, jo Talsu slimnīca, kurā risinās gandrīz neticami notikumi, man nav maģiskā reālisma garā attēlota daiļliteratūras lokācija. Es, tāpat kā Oskars, esmu pārliecināta, ka tukšajā slimnīcas ēkā telefons galvenā ārsta kabinetā vēl strādā. Vai romāns būs interesants tiem, kuri nav talsenieki un nezina visas ielas, soliņus un pagriezienus? Es atbildētu ar pretjautājumu – vai var lasīt Džoisu, ja neesi bijis Dublinā? Vai Danti, ja neesi bijis ellē?

Romāna darbība risinās mazā pilsētā, kuru vienā dienā krustu šķērsu var izstaigāt kājām. Varoņi cits citu pazīst vai atceras, vai ir saistīti radniecīgām saitēm. Galvenie notikumi ir dzimšanas diena, teātra izrāde, nonāksana slimnīcā vai gājiens uz baznīcu. Divi gadi Oskara dzīvē aizrit zem lakoniskiem nodaļu nosaukumiem: "Meli", "Tagad", "Draugs", "Nomods", "Ilgošanās" utt.

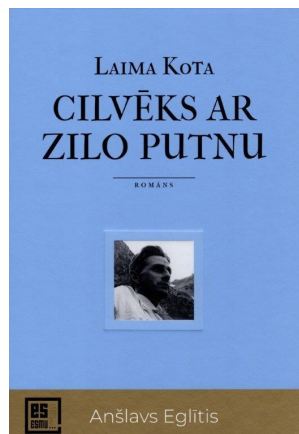
Izlasot romānu, man jādomā par to, ka nav tādu mazu pilsētu un nesvarīgu notikumu. Tāpat kā nav mazu cilvēku. Sociāli marginalizētais Kalendārs ir spēcīgs cilvēks – viņš var viens pats pārnēsāt mēbeles un metāllūžņus un bez kompromisiem veidot savu dzīves kārtību. Oskara attiecības ar apkārtējiem veidojas neparasti, tās ir pārsleidzošas un ļoti saprotamas vienlaikus. Varoņi viņa dzīvē te parādās, te pazūd. Lasot romānu, rodas iespaids, ka katrai detaļai ir

nozīme, līdz brīdim, kad tās aizmirsušās. Tad priekšplānā izvirzās plūstošā valoda, un tieši vārdu izvēle, notikumu un sajūtu aprakstīšanas veids padara lasīšanas pieredzi tik smeldzīgu. Dienasgrāmatas formāts ļauj sekot līdz Oskara ceļojumam. Tas notiek gan burtiski, kartējot Talsus bīstamās un labi zināmās teritorijās, gan iekšēji, kad ikdienišķie fakti un fragmentētās pārdomas nemanāmi transformē varoni. Un es tajā atpazīstu Andri, kam 20. martā ir dzimšanas diena.

Elīzas Paulas Graudiņas viedoklis:

Romāns "Kalendārs mani sauc" sākas un beidzas Oskarā. Puisī, kurš daudz staigā, maz runā un zina no galvas kalendāru. Vēl būtiska un tajā pašā laikā pilnīgi nebūtiska Oskara dzīves sastāvdaļa ir viņa nedefinētā nervu slimība, kas puisim ļauj raudzīties uz dzīves realitāti caur neaptverami skaistas vienkāršības prizmu. Grāmatā lasītājam iespējams ielūkoties Oskara ikdienas pierakstos, kas ir ne tikai viņa patības izlikšana uz papīra, bet arī sevis meklēšanas un dziedināšanas ceļš. Katrai nedēļai šajā Oskara dziedināšanās ceļā ir savs svarīgais vārds jeb tēma, par ko Oskars intensīvi domā un raksta. Pirmais svarīgais vārds, protams, ir vārds "svarīgi". "Es par to domāju jau trešo dienu pēc kārtas. Kas ir svarīgi. Un kas nav svarīgi. Un šodien es domāju, vai tas vispār ir svarīgi – par to domāt," puisis pauž vienā no saviem pirmajiem ierakstiem plānotājā. Turpmākajās gada nedēļās (kas, starp citu, kā gadā, tā Kalnozola darbā ir piecdesmit divas) ieskanas Oskara pārdomas par tādiem svarīgiem un mazāk svarīgiem vārdiem kā "mamma", "meli", "ilgošanās", "labdarība", "ABBA", "drosme", "vecums", "nākotne" un četrdesmit trīs citiem. Starp Oskara svarīgajiem vārdiem un viņa dzīvi notiek nepārtraukta mijiedarbība. Dažkārt izvēlētie vārdi ietekmē notikumus viņa ikdienā, citkārt – notikumi ietekmē vārdus. Šajos notikumos atklājas Oskara līdzcilvēku nozīme viņa ikdienā, kā arī Oskara patības gaišuma atstātie nospiedumi līdzcilvēku dzīvēs. Un pāri visam ir Oskara cilvēkmīlestība, kurai nav robežu. It nekādu. Nav svarīgi, cik slimi ir Oskara nervi, cik veci un īpatnēji ir viņa draugi vai cik tāla un nerasniedzama ir skaistā meitene. Svarīgi, ka Oskars nebaidās būt savā patībā un ar to dara gaišākas dzīves tiem, kuri viņam ir līdzās. Un pāri visam – Oskara mīlestība ir darbības vārds.

Ieva Kalniņa:

Kota, Laima. Cilvēks ar zilo putnu. Rīga : Dienas Grāmata, 2020. 328 lpp. ISBN 9789934595189.

Laimas Kotas romāns "Cilvēks ar zilo putnu" par Anšlavu Eglīti tapis sērijas "Es esmu..." ietvaros. Andra Zeibota romānā "Krauklis" Jāņa Ziemeļnieka dzīve un darbi bija iegansts un veids, kā aprakstīt atkarības un narkomānijas iznīcinošo varu; Ingas Gailēs romānā "Rakstītāja" Ivandes Kaijas liktenis un romāni ļoti labi noderēja, lai runātu par sievietes stāvokli ģimenē un sabiedrībā; Laimas Kotas romāna centrā ir Anšlava Eglīša un Veronikas Janelsiņas dzīve un darbība pēckara Teilfingenā, kur abi mākslinieki pavada piecus gadus – no kara beigām līdz izceļošanai uz ASV. Romānā Teilfingena tiek saukta par Teilfingenu. Sarunā ar Undīni Adamaiti grāmatas autore atzīst: "Švābu kapričo" ir aprakstīta visa sadzīve, pat tas, kā sievietes sēja lakatiņus un veidoja matus. Eglītis savā romānā varoņiem liek dzīvot Pfiferlingenā. Es Teilfingenai nomainīju tikai vienu burtu – man ir Teilfingena. Man aizrādīja, bet es domāju – gribu un ielieku!" Spēle ar nosaukumiem, protams, literārā darbā ir atzīstama, ierasti gan, ka biogrāfiskos darbos gadi, nosaukumi un dokumenti tiek citēti precīzi. Taču romānu sērija "Es esmu..." top pēcpostmodernisma laikā, kurā dokumentu uzskata tikai par vienu no teksta veidiem blakus literārajiem vai publicistiskajiem darbiem. Gaile romānā "Rakstītāja" papildina ar savu tekstu Ivandes Kaijas vēstules, Kota raksta Andreja Upīša vārdā vēstuli Anšlavam Eglītim, izmantojot padomju rakstnieka paskvilu "Bezsaules noriets". Latviešu literatūrā pirmais romāns, kurš plaši izmantoja mistifikāciju, fantāziju, aprakstot latviešu kultūras personības, ir Zigmunda Skujiņa romāns "Siržu zagļu uznāciens" (2001). Protams, ja kāds Eglīša cienītājs gribētu internetā paskatīties, kāda tā Teilfingena izskatās, viņš to neatrastu, bet romāns jau nav zinātnisks teksts.

Teilfingenas kā dzīves vietas izvēle ļoti spilgti raksturo mākslinieces un rakstnieka neatkarīgo raksturu: viņi grib būt patstāvīgi un brīvi arī ļoti ierobežotajos Vācijas pēckara apstākļos. Eglītis līdzīgi kā viņa darbu varoņi nebaidās izvirzīt skaidrus un ambiciozus mērķus: dzīvot tur, kur gribas, kas bēgļu gaitās skaitās greznība, turklāt Teilfingenā, kas ir kara neskarta Švābijas Alpu pilsētiņa franču zonā, bet pēc tam Losandželosā. Mazā pilsētiņa ir slavēta ar tekstilražošanu, ābolu etiķi un mostu. Romānam, līdzīgi kā Eglīša darbam "Švābu kapričo", ir gredzenveida kompozīcija – ar rakstnieka un mākslinieces ierašanos Teilfingenā romāna sākumā un aizbraukšanu romāna beigās, bet Kota papildina gredzenveida kompozīciju – sākumā pazūd viena no pilsētiņas svēto figūriņām, romāna beigās tā atrodas papildinātā veidā. Katras nodaļas beigās ir rindas no Eglīša dienasgrāmatas un tā laika preses ziņas, galvenokārt, informācija par Eglīša darbu un dzīvi, arī trimdas kultūras dzīvi. Romāna darbība rit izolētā pilsētiņā un latviešu bēgļu nometnēs, ārbalsis ieskanas reti, dažreiz jūtami tikai PSRS centieni atdabūt atpakaļ uz Latviju kādu bēgli un trīs padomju marodieru sirošana mazpilsētiņā. Kota rāda šo laiku kā izņēmuma laiku trimdinieku dzīvē, jo viņi ir sabiedroto apgādē, ar ierobežotu darbības lauku, kaut gan latvieši ir apsviedīgi materiālo labumu sagādāšanā un brīžam veidojas pat komiski absurdas situācijas. Tālākās trimdinieku iespējas citās zemēs atkarīgas no viņu darbaspējām – te autorei ar pāris teikumiem izdevies radīt spilgtu aktrises Līlijas Štengeles likteņa epizodi. Katras nodaļas nosaukumam dots kāda ēdiena nosaukums – no sausiņiem līdz asuškām. Tāda ir arī teilfingeniešu un Eglīšu dzīve – no kara beigu nabadzības un neskaidrības līdz pārticībai un skaidrībai. Eglīši ir moderna un neatkarīga ģimene, kurā strādā tas, kam tajā brīdī ir iespēja, viņi neseko nekādiem stereotipiem par ģimenes lomu sadalī. Ēdiens romānā raksturo gan vēsturisko un sociālo situāciju, gan parāda trimdinieku psiholoģisko stāvokli (ābolmaize ar kanēli kā atmiņas par Inciemu, Cesvaini).

Romānu ilustrē autore zīmējumi, kas veidoti kā dzīvespriecīgas Teilfingenas paskartes. Nedaudz mistiskais, ironiskais romāns "Cilvēks ar zilo putnu" ir aicinājums ieskatīties divu spilgtu latviešu kultūras cilvēku dzīvē un darbos: Eglītis un Janelsiņa nečīkst par savu likteni, bet cenšas strādāt, darot to, kas viņiem padodas un sagādā prieku. Romāns iesakāms biogrāfiskā romāna cienītājiem, skolotājiem un studentiem, kuri studē trimdas literatūru, kā arī visiem latviešu literatūras interesentiem.

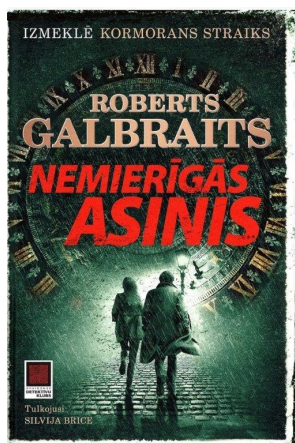
<https://www.diena.lv/raksts/kd/recenzijas/ilqu-putns-uz-abolu-maisa.-laimas-kotas-romana.-cilveks-ar-zilo-putnu.-recenzija-14255751>

<https://www.diena.lv/raksts/kd/intervijas/kaiminiene-kas-visu-redz.-intervija-ar-rakstnieci-laimu-kotu-14255313>

Sk. arī: <https://dom.lndb.lv/data/obj/893527.html>

Atslēgvārdi:

romānu sērija "Es esmu..."; biogrāfiskais romāns; Anšlavs Eglītis; Veronika Janelsiņa; Viktors Eglītis; Teilfingena (Teilfingena)

Galbraits, Roberts. Nemierīgās asinis. No angļu valodas tulkojusi Silvija Brice. Rīga : Zvaigzne ABC, 2021. 880 lpp. ISBN 9789934092701.

Jaunais Roberta Galbraita (Dž. K. Roulingas) romāns par detektīvaģentūras partneriem Kormoranu Straiku un Robinu Ellakotu norisinās aptuvenā laikposmā, kad notika referendums par Skotijas neatkarību (2013.–2014. gads). Tomēr ne Kormoranu, ne Robinu politika neinteresē – apolītiski detektīvi un izmeklētāji ir viena no kriminālromānu raksturīgajām iezīmēm pagātnē un tagadnē.

Savukārt, personīgās dzīves problēmas un slimības mūsdienu kriminālromānu izmeklētājus nomoka pastāvīgi – vai tie būtu Jū Nesbē, Romijas Felkas vai Roberta Galbraita darbi. Neliels ieskats problēmās: Kormoranu tricina viņa tēvs, kuram pēkšņi atmodusies interese par slaveno dēlu. Detektīva lielā dzīves mīlestība Šarlote, apprecējusi aristokrātu un dzemdējusi tam divus bērnus, neliel mieru Kormoranam ar īsziņām. Kornvolā tikmēr ar vēzi mirst viņa audzumatē Džouna, bet pašam piemetas gripa. Izmeklētājam izdodas arī mazliet *saplēsties* ar māsu, pasakot, ka divi viņas dēli (no trim) ir neaudzināti un dumji, kā arī satiekies ar bērnības draugu. Turklāt, lai visu vēl vairāk sarežģītu, liela daļa romāna darbības notiek lietū, un izmeklēšanu kavē plūdi, jo 2014. gadā Kornvolu un Velsu skāra vieni no lielākajiem plūdiem šo apgabalu vēsturē. Bet tas nav viss. Detektīve Robina šķiras no drauga Metjū, ir saspringtās attiecībās ar savu ģimeni un saskaras ar kāda jauna kolēģa uzmācību. Visu romānu caurvij Robinas un Kormorana pārdomas vienam par otru, bet viņu rīcība ir absolūti atturīga, jo abi grib saglabāt darba attiecības, turklāt kaut kur pa vidu vēl vīd Šarlote un Metjū. Jaunam dzīves posmam abu attiecībās detektīvi ir gatavi tikai romāna beidzamajās lappusēs – tādējādi kļūst skaidrs, ka ir gaidāms sestais sērijas romāns.

Kā noprotams, lielu romāna daļu aizņem Kormorana un Robinas personiskās dzīves peripetijas, tomēr ir arī atkāpes dažos darba jautājumos. Centrālais romānā izmeklējamais noziegums noticis 1974. gadā, kad pēkšņi ceļā no darba uz *pabu* pazudusi ārste Margo Bambaro.

Kormoranam dots gads šīs lietas izmeklēšanai. Privātdetektīvi mēģina restaurēt pagātnes notikumus, meklē aculieciniekus. Brīžiem darbībā tiek iekļautas arī Taro kārtis. Jāatzīst, romānā ir daudz personu, un brīžam tās sāk jukt, tādēļ uzskatu, ka sarežģīto zīmējumu un Taro kāršu vietā, kuras ir pilnīgi nevajadzīgas, būtu noderējis grāmatā iekļauto personu saraksts. No romāna atmiņā vislabāk paliek sociāli neaizsargātākās un nabadzīgākās personas – autore te mācījies no angļu literatūras reālisma tradīcijām (ne velti studiju laikā viņa īpaši pievērsusies Dikensa darbiem). Nozieguma atrisināšana varētu notikt gandrīz jebkurā romāna vietā, ja vien Kormoranam un Robinai būtu drusku vairāk laika to izmeklēt.

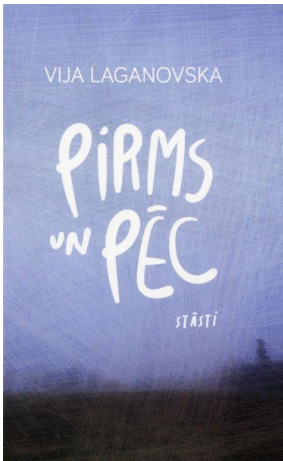
Jāatzīst, ka romāna nosaukums “Nemierīgās asinis” īsti skaidrs nekļūst, jo šo apzīmējumu nevar attiecināt ne uz galvenajiem noziedzniekiem, ne izmeklētājiem, ja nu vienīgi uz kādiem marginālākiem romāna personāžiem.

Brīnīšķi nodaļu epigrāfi ir citāti no 1590. gadā publicētās Edmunda Spensera poēmas “Feju karaliene” – 16. gadsimta poēma ir pilnīgi citas raudzes darbs nekā Roberta Galbraita teksts, un pamazām senās rindas kļūst daudz saistošākas par atbildi uz jautājumu “Kurš ir vainīgais?”. Romānu un poēmas “Feju karaliene” pantus tulkojusi Silvija Brice.

<https://www.tvnet.lv/7198074/klaja-nak-piektais-romans-par-kormoranu-straiku-nemierigas-asinis>

Atslēgvārdi:

britu kriminālromāns; Kornvola; “Feju karaliene”

Laganovska, Vija. Pirms un pēc. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020. 160 lpp. ISBN 9789934087417.

Vijas Laganovskas vārds literatūras zinātāju aprindās nav jaunums, taču stāstu krājums "Pirms un pēc" ir autorei debija prozā. Samērā neliela apjoma grāmatā iekļauti vienpadsmit stāsti, un katrā no tiem virsma dzīve. Piemēram, iepazīstam jaunu internātskolas pedagoģi, kura netiek galā ar dumpīgajiem pusaudžiem; ir arī stāsts par nāves gadījumu ārzemēs, kas atklāj plašu ģimenes nelaimes loku un daudzus noslēpumus, vienlaikus sniedzot vairākas izvēles palikušajiem; stāstos iekļauti arī vairāki personāži, kuri savā dzīvē šaustīti un spārdīti, nonākot dzīves nogalē, kļuvuši diezgan nožēlojami. Tie visi savā būtībā ir nelaimīgi cilvēki, un autore stāstos cenšas atklāt lasītājam ceļu uz šo nelaimību. Kāds pats bijis neizdarīgs, bet kāds sodīts par senču grēkiem vai priekšteču nelīgās ietekmes samocīts. Stāstu darbība norisinās tepat Latvijā, taču dažādos laikos, pamatā mūsdienās, tēlu atmiņās un pārdomās atklāstot arī uz senākiem – pirmskara laikiem. Stāstos atklājas sabiedrības uzspiestā zīmoga ietekme vai neveiksmīgu sakritību radītās sekas, tie parāda gan atsevišķu mūsu valsts vēstures posmu iespaidu, gan vairākus sabiedrību raksturojošus elementus. Stāstu varoņi un tēli ir parasti cilvēki – daži spējuši izkulties no pagātnes valgiem, bet daži aizvien dzīvo pagāībā.

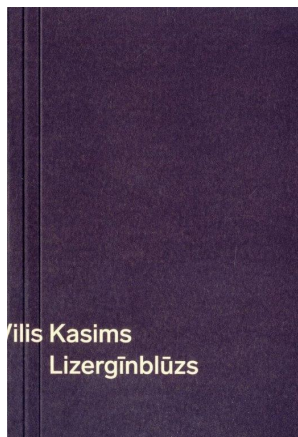
Asociatīvi Laganovskas darbi liek atmiņās pārcilāt arī citus pēdējā laikā popularitāti guvušus latviešu autoru stāstu krājumus – Lauras Vinogradovas "Izelpas", Daces Vīgantes "Tad jau redzēs" vai Janas Egles "Gaismā", "Dzimšanas diena" un "Svešie jeb Miļņņikj ti moj". Paredzu, ka, visticamāk, Laganovskas stāsti patiks tiem lasītājiem, kuri ar baudu izlasījuši minēto latviešu prozas autoru darbus.

https://www.zvaigzne.lv/lv/gramatas/apraksts/183605-pirms_un_pec_stasti.html

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/cilveks-nepiedzimst-launs-ar-savu-stastu-krajumu-pirms-un-pec-iepazistina-vija-laganovska.a383109>

Atslēgvārdi:

latviešu stāsti

Kasims, Vilis. Lizergīnblūzs. Rīga : Orbīta, 2020. 109 lpp. ISBN 9789934591020.

Pēdējā laikā iznākuši vairāki latviešu autoru darbi, kurus cenšas izlasīt teju katrs sevi cenošs intelektuālis. Viens no tiem – Viļa Kasima miniatūru krājums “Lizergīnblūzs”. Tā ir proza, kas brīžiem iegūst dzejisku ritmu. Grāmata ir nedaudz mistiska, turklāt šo mistiku prāts patur atmiņā arī pēc izlasīšanas. Un tas ir pozitīvi, jo var lasīt vēlreiz un mēģināt atklāt kaut ko pirmajā reizē garām paslīdējušu. Ja lasīts Kasima debijas darbs – romāns “Lielā pasaule”, tad autora stils būs jau pazīstams, jo tas saglabājas. Joprojām Kasims brīžiem “peld nedaudz psihodēliskos ūdeņos”, taču šoreiz teksts šķiet vairāk nobriedināts un cītīgi izsvērts. Grāmatas četras daļas ir kā rūpīgi izvērts ceļojums caur dažādām liriskā tēla un autora pieaugšanas stadijām.

Vizuāli tie ir īsi stāsti, dažos novērojams arī sižets ar attīstību, taču rindās un rindkopās iepinies tāds lirisms, ka brīžiem šķiet – autoram teksts sācies kā dzejolis, bet tad viņš nolēmis rindas rakstīt garākas. Dažām miniatūrām nosaukums dots treknrakstā, dažām nosaukuma vietā ir zvaigznītes, un satura rādītājā par nosaukumu top teksta kopas pirmie vārdi. Gluži kā dzejā! Kopumā teksts ir ļoti daudzveidīgs – tie ir mazi novērojumi, eņģes, pārspriedumi ar tēliem piemītošu jūtu pasauli. Miniatūrās ir gan ikdienišķais un šķietami pelēkais, gan vērtīgai acij nenoslēpjamais. Vairākos stāstos apsvērts, kā veidojas (vai brūk) cilvēciskās saiknes; sastopams arī fantastiskais, netveramais – atspoguļots īpašā, Kasimam raksturīgā stilā. Liriskais tēls vienu mirkli ir tepat, bet jau nākamajā var būt aizplanējis citā realitātē. Un lasītājs laimīgs planē līdz...

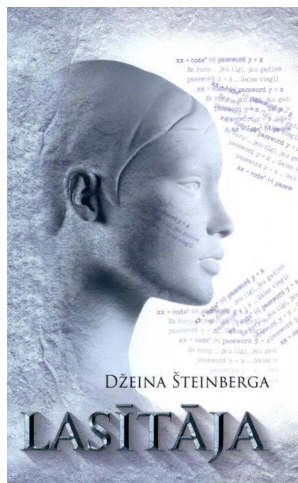
<https://vkasims.wordpress.com/2020/12/29/lizerginbluzs>

<http://www.punctummagazine.lv/2020/11/26/trips-ar-kasimu>

<https://www.delfi.lv/kultura/news/books/kauciens-par-puteklos-sabirusajam-vakardienam-par-vila-kasima-krajumu-lizerginbluzs.d?id=52898325>

Atslēgvārdi:

latviešu proza; dzejproza

Šteinberga, Džeina. Lasītāja. Rīga : Zvaigzne ABC, 2020. 208 lpp. ISBN 9789934091018.

Pasaule bija Trešā pasaules kara ēnā, taču lielvaras noslēdza miera paktu, un dzīve beidzot kļuva tāda, kuru prieks dzīvot. Rīga no mazas valsts galvaspilsētas kļuvusi par vienu no pasaules metropolēm, vienu no Eiropas Federatīvās savienības lielākajām pilsētām, digitālajiem centriem, cilvēku prāta citadelēm. Fantastikas un fantāzijas stāstu rakstītāja Džeina Šteinberga grāmata “Lasītāja” nenosauktas nākotnes Rīgu, tehnoloģijas un cilvēkus ielikusi romāna formā. Šis ir autorei pirmais romāns – iepriekš krājumos kopā ar citu autoru tekstiem publicēti viņas stāsti. Grāmatas galvenā varone ir cilvēks, kurš uz laiku nolēmis atteikties no savas pagātnes (patiesībā, arī no tagadnes), par nākotni īsti nezinot neko. Taču pēc kāda laika atklājas, ka nedaudzās palikušās atmiņas ir visai neuzticamas un apšaubāmas.

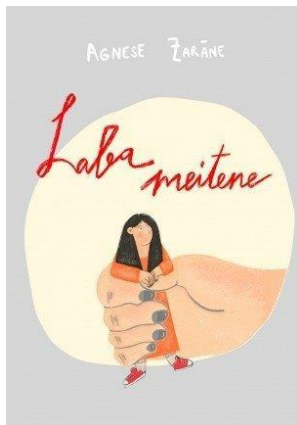
Lai arī tehnoloģiju detaļās autore neieslīgst, mazliet par mākslīgo intelektu šajā romānā uzzināt var. Līdz ar mākslīgā intelekta tematiku romānā iekļaujas arī vairākas ar to saistītas ētiskas dabas problēmas. Piemēram, cik lielas ir cilvēku tiesības uz privātumu? Cik daudz mēs drīkstam un varam gribēt aizmirst savu pagātni? Ētikas jautājumiem piedien, ka tie romānā lielā mērā ir retoriski un tos izvērtē lasītājs. Kārtīgā romānā noteikti jābūt arī mīlestības līnijai, un šajā gadījumā tieši mīlestība ļauj Šteinbergai ievietot teorētisku daudzpunkti romāna pēdējā teikuma beigās. Kopumā labs sava žanra romāns, distopisks teksts, kas viegli un ātri aptverams un nebūs apgrūtinājoša lasāmviela pat tiem, kuri diez ko daudz ar literatūru neaizraujas. Prognozēju, ka romāns īpaši varētu aizraut jauniešu auditoriju, ja vien lasītājs no fantāzijas romāna negaida pilnīgi izstrādātu nereālu paralēlo pasauli, bet ir ar mieru pafantazēt par veco, labo Rīgu “kā būtu, ja būtu” stilā.

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/maksliga-intelekta-mijiedarbe-ar-cilvecisko-izdots-dzeinas-steinbergas-romans-lasitaja.a384106>

<https://www.delfi.lv/kultura/news/books/iznacs-dzeinas-steinbergas-debijas-romans-lasitaja.d?id=52729945>

Atslēgvārdi:

latviešu romāni; mākslīgais intelekts

Zārāne, Agnese. Labā meitene. Rīga : Zvaigzne ABC, 2021. 112 lpp. ISBN 9789934089992.

Jaunās rakstnieces Agneses Zārānes debija rakstniecībā bija 2019. gadā ar grāmatu jauniešiem "Slīdošās kāpnes". Jaunākais viņas veikums ir stāstu krājums "Labā meitene", kas iznācis pandēmijas laikā un bija sērgas krietni iespaidots, jo grāmatas iznākšanas laikā grāmatnīcās drīkstēja iegādāties tikai attālināti pasūtītas preces. Fiziskās grāmatas iznākšanu izdevniecība piesardzīgi nedaudz atlika, tā vietā ceļā pie lasītājiem vispirms sūtīt grāmatas e-versiju. Veikalu un grāmatnīcu ierobežojumiem nedaudz atslābstot, nu pieejams arī stāstu iespiedizdevums. Zināmā mērā Zārāne ar šo krājumu var nostāties pulciņā pie citām latviešu rakstniecēm, kuru daiļradē dominē pēdējā laikā popularitāti atguvušais stāstu žanrs. Vienlaikus viņas stāstos jūtama svaiga gaisa elpa, jauneklīgums un tvirtums, padarot tos atšķirīgus no citu veikuma. Katra stāsta ievadā ir dzejolis, kas "uzskaņo" lasītāju uz turpmāk lasāmā stāsta frekvences. Atbilstoši krājuma nosaukumam, galvenās stāstu varones ir meitenes, kuras ierobežo galvenokārt tuvinieku un sabiedrības uzlikti zīmogi, prasības vai gaidas. Taču cilvēkā plosās iekšējās pretrunas starp to, ko gribas pašam, kas tiek darīts sevis dēļ, un to, kas patiesībā notiek tikai tāpēc, ka "tā vajadzētu" un to sagaida kāds cits. Stāstu varones nonāk dažādās ārējo un iekšējo konfliktu situācijās, cīnās ar sevi un zināmā mērā arī ar apkārtējiem. Taču dažos gadījumos izrādās, ka ārējā cīņa nemaz nav vajadzīga, tā izdomāta tikai pašas galvā. Stāstu krājums interesants ar to, ka tajā iekļauts arī Covid-19 laiku atspoguļojošs vēstījums. Divu paaudžu sieviešu dialogā un jaunas sievietes domās monologa formā Zārāne izstāsta šķietami zināmo gan par vīrusu, tā izcelsmi un piesardzības pasākumiem, gan par Latgales tukšošanu, nedaudz pieskaroties dzimtas vēsturei un metot skatu nākotnē. Kaimiņš plencis, tukšās mājas un kapi ir simbolisks atgādinājums – lai gan iet traki, dzīve jādzīvo vien ir. Šis stāsts ir arī viens no pirmajiem pašreizējā laikmeta literārajiem zīmogiem – tā ir mūsu šodienā, kurā vēl joprojām atrodamies.

Kopumā mūsdienīgi un labi uzrakstīti, piesaistoši stāstiņi, kas turklāt bieži vien šķiet ļoti pazīstami arī no lasītāja dzīves skatpunkta. Pieļauju, ka īpaši patiks jaunākām lasītājām – tām, kuras izjūt spiedienu būt "labām meitenēm". Taču noteikti spēs aizraut arī sievietes, kuras jau pastūmušas nost no sevis "būt vienmēr labai" slogu. Lieti noderētu arī puisi kārtas lasītājiem, mēģinot labāk izprast, kas notiek aiz labās vai sliktās meitenes "fasādes".

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/izdots-jaunas-rakstnieces-agneses-zaranes-stastu-krajums-laba-meitene.a395356>

<https://www.la.lv/esmu-bijusi-laba-meitene>

Atslēgvārdi:

latviešu stāsti